

Рецензія
на монографію
Куйбіда В. В. Розвиток природничої науки і
термінології в Україні : шлях крізь епохи (XVII –
початок XXI ст.)

Історія природничої науки привертала до себе увагу багатьох дослідників. Ними були історики і далекі від історії натуралісти й математики. Визнаний авторитет науки В. Вернадський був переконаний, що історія математики вже давно є одним із добре опрацьованих розділів історії науки. Набагато гірші справи, зазначав він, з історією описового природознавства – зоології, ботаніки, мінералогії, геології і майже всіх розділів техніки. Тут галузь наукового дослідження ледве зачеплена засобами сучасної історичної науки.

Вагомий внесок у вивчення передісторії, становлення і розвитку природознавства в Україні зробили Ю. Павленко, С. Руда, С. Хорошева, О. Храмов, Я. Моділевський, Б. Мазурмович, В. Савчук та ін. Однак становлення та розвиток наукової і народної термінології в коеволюції з природничими науками на теренах України в XVII – на початку XXI ст. детально ще не досліджені.

Наукова і народна термінологія формувалася на теренах комплексу природничих галузей, сільського господарства, медицини, ветеринарії, мисливства, рибальства та історії. Тому цей напрям об'єднує широке коло вчених, які збирали народні природничі назви (І. Верхратський, О. Яната, С. Рудницький, П. Тутковський, Н. Осадча-Яната, М. Шарлемань, К. Татарко, І. Щоголів, С. Паночіні, В. Левицький, В. Василенко, Е. Мурзаєв, Н. Никончук, І. Івченко, І. Турянин, Ю. Кобів та ін.), вивчали термінологію з позиції мови науки та історії (Л. Берг, О. Реєнт та ін.), лінгвістики (В. Пілецький, І. Процик, В. Коломієць, В. Усачова, Г. Фесенко, А. Бокотей, В. Шульгач та ін.), упроваджували їх у навчальний процес (І. Марисова, В. Бойко, С. Рудик, М. Василега-Дерибас та ін.), вивчали еволюцію наукової думки з окремих аспектів природознавства (Н. Адамчук, В. Гамалія, О. Курок та ін.).

У монографії Куйбіди В.В. досліджено становлення та розвиток наукової і народної термінології в коеволюції з природничими науками на теренах України в XVII – на початку XXI ст. Простежено еволюцію уявлень людини про природу на тлі історичного розвитку у взаємозв'язку і змінами в її мисленні. Відтворено історію становлення народних назв основних груп тварин та несистематичних термінів і понять на позначення анатомії, морфології, фізіології, хворобливих станів людей і тварин, анатоμο-фізіологічних, психологічних, поведінкових особливостей дітей, екологічних, фізико-хімічних понять. У роботі відстежено ротацію наукових і народних зоонімів у XX– на початку XXI ст., зівставлено народне зоологічне називництво з процесами топонімо- та антропонімотворенням, висвітлено їх роль у визначенні етапів розвитку виробничої культури, етногенезу в цілому.

Куйбіда В.В. виявив деякі закономірності процесу формування природничої науки і здійснив її періодизацію. Він охарактеризував кожен етап і фазу розвитку природничої галузі на прикладі хімії, фізики, екології, сформував банк найважливіших відкриттів у хронологічному аспекті, їх авторів і термінів через взаємозв'язок із загальними законами розвитку наукового пізнання, викликами часу.

У результаті історіографічного опрацювання літературних джерел, збору та аналізу народних природничих термінів автором виявлено і класифіковано за тематичними групами 9318 назв. Тлумачення стосовно походження і взаємозв'язків назв із анатоμο-морфологічними, фізіологічними, екологічними, етологічними характеристиками тварин, асоціативними зв'язками з предметами, людською діяльністю, міфами, легендами, повір'ями, символічним значенням та використанням для потреб людей дано 2781 зоонімам, якими позначають 1597 видів тварин.

У процесі дослідження народних назв тварин встановлено, що вони акумулюють у собі позначення груп людей, об'єднаних спільними ознаками: рід, плем'я, народність, народ, нація тощо, позначають ієрархічне становище людей у суспільстві, віддзеркалюють елементи схожості зовнішнього вигляду

тварин з одягом священиків, їх поведінки з окремими культовими діями. Частина природничих термінів походить від назв зброї, знарядь для захисту, предметів праці, роду занять. Серед мотивуючих аналогій схожості природничих термінів із назвами роду занять у дослідженні виділені: подібність зовнішнього вигляду тварини зі спеціальним одягом людей різних професій; зближення її фізіологічних функцій з окремими виробничими циклами чи професіями; подібність поведінки тварини і виробничих дій людей; здійснення тваринами міфічної професійної діяльності. На певному етапі історичного розвитку народів окремі частини тіла тварин слугували мірилом цінності й виконували функції грошей. Їх назви стали мотивуючою основою для природничих номінацій.

Автор дослідження розглянув особливості міфоеволюції та процесу становлення і взаємопроникнення міфологічної й зоологічної термінології. Аргументовано розглянуто закономірність між тривалістю існування природничих наук та багатством синонімічних рядів народних природничих назв. Відтворено історію становлення народних назв основних груп тварин та несистематичних термінів і понять анатомії, морфології, фізіології, хвороб людей і тварин, анатоμο-фізіологічних, психологічних, поведінкових особливостей дітей, екологічних, фізико-хімічних понять, показано ротацію наукових та народних зоонімів у XX – XXI ст., зіставлено закономірності народного зоологічного називництва з процесами топонімо- та антропонімотворення, висвітлено їх роль у визначенні етапів розвитку виробничої культури, історії людства, етногенезі тощо.

У межах виконаного дослідження вивчено архівні матеріали, маловідомі літературні джерела, сторінки наукової творчості вчених, зібрано деякі народні природничі терміни, які не були оприлюднені в роботах за цією тематикою. Для частини народних природничих назв уперше здійснено етимолого-семантичний аналіз або вказано неточності чи помилки стосовно попередніх. Робота містить низку нових положень щодо еволюції, характеристики і

порівняльного аналізу наукової і народної термінології в системі природничих наук.

Однак у роботі недостатньо проаналізований процес еволюції сучасних галузей природознавства, в неповній мірі використані термінологічні джерела з генетики, ботаніки тощо.

У цілому слід відзначити, що за змістовним наповненням, структурою і глибиною наукового пошуку монографія Куйбіди В.В. заслуговує позитивної оцінки і буде корисною для науковців, фахівців у галузі історії науки і техніки, природничих наук.

Д-р іст. наук, проф., член-кор. НААН

Вергунов В.А.